

Kulturhistorisk rapport

Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Langhuse med vægggrøft fra Yngre Romersk Jernalder/Ældre Germansk Jernalder

J.nr. ÅHM 6712

Udgravning oktober 2016

Rapport udfærdiget af museumsinspektør Lone Andersen

Kulturhistoriske rapporter ved Nordjyllands Historiske Museum # 59

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Undersøgelsens baggrund.....	2
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	6
Hvis du vil vide mere	8
Udgravningsdata.....	8

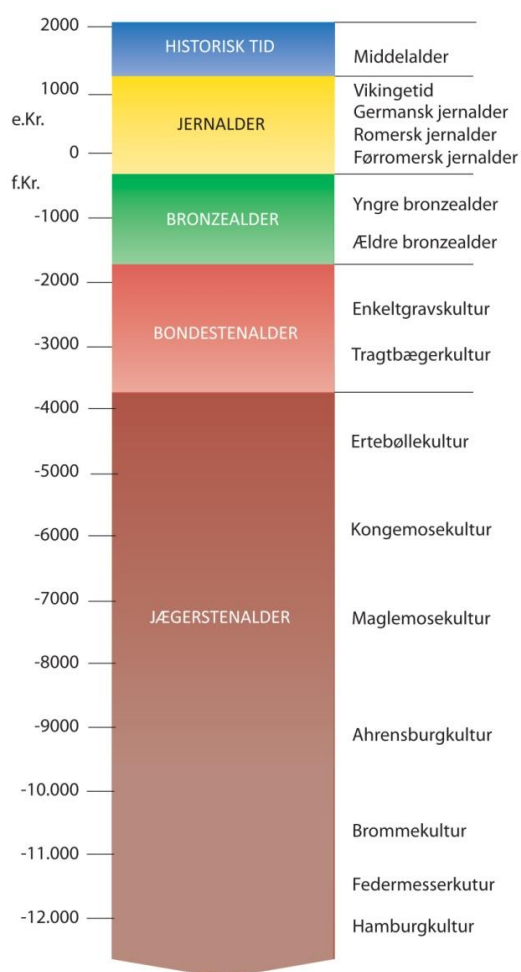

Fig 1 Tidstavlen til højre viser de arkæologiske perioder og deres begyndelsesdatering i det danske område.

Indledning

Området omkring Gug, Sønder Tranders og Nørre Tranders i Aalborg Øst dækker over et kulturhistorisk særdeles interessant landskab. Omfattende byudvikling i området gennem de senere år har ved flere lejligheder givet arkæologisk information om landskabets bebyggelsesmæssige historie. De arkæologiske undersøgelser, som denne rapport omhandler, udgør væsentlige brikker i dette puslespil.

Undersøgelsens baggrund

Der foregår i disse år en stor udvikling i Aalborg Øst - herunder udbygning af universitetet og det fremtidige sygehus, der forventes at udløse et stort behov for flere boliger. Lokalplan 4-4-114 omfattende arealerne vest for Sønder Tranders by er udarbejdet på baggrund af en konkret henvendelse fra projektudvikler og lodsejer, HusCompagniet Midt- og Nordjylland, der ønsker at opføre en række- og kædehusbebyggelse i forlængelse af et allerede planlagt boligområde.

I forbindelse med det kommende byggeri kontaktedes Nordjyllands Historiske Museum således af rådgiveren for firmaet HusCompagniet Midt- og Nordjylland, med et ønske om en udtalelse omkring fortidsminder på det 7,8 ha stort areal ved Sdr. Tranders. I museets udtalelse blev områdets fund gennemgået, og der blev kraftigt opfordret til at få udført en større arkæologisk forundersøgelse forud for byggemodningen. Denne opfordring blev fulgt, og forundersøgelsen blev aftalt til at kunne igangsættes efter høst 2015. Denne afslørede en meget omfattende boplads med op mod 120 bygninger af forskellig slags på et ca. 3 ha stort areal. Udgravningen af denne, der figurerer i museets arkiv med journalnummer ÅHM 6244, igangsattes efterår 2015 og afsluttedes sommeren 2016.

En ændring i lokalplanen betød imidlertid, at der på nabogrunden skulle opføres flere huse end det oprindeligt projekterede. Det drejede sig i denne forbindelse om et 0,37 ha stort areal, hvis udgravning denne kulturhistoriske rapport omhandler.

Fig 1. Det undersøgte areal, delvist muldafrømmet. Arealets nordlige afgrænsning er ved skurvognene i baggrunden.

Lokalområdet i oldtiden

Undersøgelsesområdet fandtes på den sydøstlige side af det markante bakkeparti "Tranders-moræneøen". Denne bakkes kerne er i virkeligheden en massiv kridtformation, og bakken udgjorde i stenalderen en ø omgivet af lave fladbundede fjorde. Fjordene voksede imidlertid langsomt til og blev gradvist til små lukkede vådområder og fugtige enge.

Mængden af arkæologiske fund og kendte bopladser fra denne bakkeø er ganske betydelig, og det er i dag helt åbenlyst at bakken har været et meget yndet bosted i hele oldtiden. Specielt siden yngre bronzealder/tidlig jernalder har området været relativt tæt bebygget.

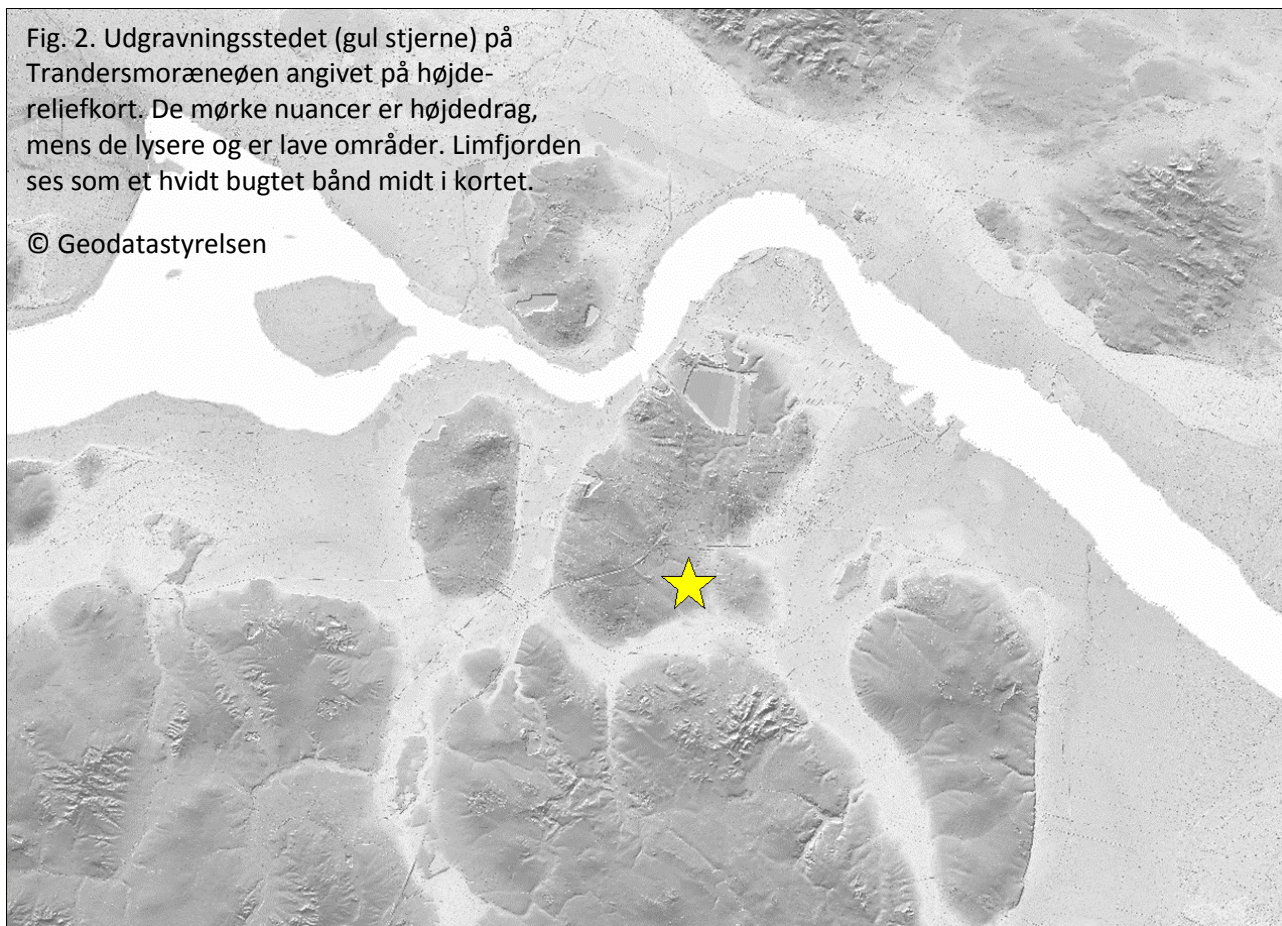
Overordnet set ser bebyggelsesudviklingen i oldtiden ud som følgende på Trandersbakkeøen. I jægerstenalderen findes en række spredte bopladser rundt langs foden af bakkeøen. Disse har ligget ganske nær strandlinjen, og her har beboerne relativt let kunnet udnytte både de vigtige marine ressourcer og fødekilderne i det tørre bagland.

I bondestenalderen og ældre bronzealder breder bebyggelserne sig lidt længere op på bakken væk fra kystlinjerne. Tilknytningen til fjordene er dog stadig tydelig, og de fleste bebyggelser ligger endnu nær strandlinjen. Man er begyndt at drive landbrug og er rykket lidt væk fra kysten for at muliggøre dette, men de marine ressourcer spiller fortsat en væsentlig rolle.

I yngre bronzealder breder bebyggelserne sig markant ud over det meste af bakkeøen, og man rykker nu helt væk fra kysten. Bebyggelsen synes nu overvejende at bestå af spredtliggende gårde som med få års mellemrum flyttes rundt på bakken. Man lever nu overvejende af et landbrug, som øjensynligt har tendens til hurtigt at udpine jorden. De hyppige flytninger er formentlig et resultat heraf.

Fig. 2. Udgravningsstedet (gul stjerne) på Trandersmoræneøen angivet på højde-reliefkort. De mørke nuancer er højedrag, mens de lysere og er lave områder. Limfjorden ses som et hvidt bugtet bånd midt i kortet.

© Geodatastyrelsen

I slutningen af bronzealderen ændres bosættelsesmønsteret igen markant. Fra de spredte gårde rykker man sammen på højdetrage i små agrare landsbyer, der nu bliver liggende det samme sted i århundreder. Landbruget er nu så udviklet, at de hyppige flytninger ikke længere er nødvendige, og måske er befolkningstætheden nu også ved at være så stor, at flytninger giver ballade med naboerne. Et langt mere reguleret bebyggelsessystem er opstået.

Omkring overgangen til yngre jernalder rykker de små spredte bebyggelser igen sammen til større enheder, og disse "vandrer" rundt på bakketoppene indtil de engang i vikingetid/tidlig middelalder finder deres endelige leje i Nørre Tranders og Sønder Tranders.

Undersøgelsens resultater

Der blev inden for det 0,37 ha store udgravningsareal undersøgt hen ved 160 nedgravninger "fyldskifter", hvoraf godt 25 var moderne eller naturlige forstyrrelser. De resterende var nedgravninger fra oldtiden.

Grundridsene af tre treskibede langhuse kunne udskilles af fyldskifterne. En del gruber, der har haft forskellige funktioner og med tilknytning til bopladsen lå også inden for bebyggelsesområdet.

De tre langhuse udgjordes dels af to treskibede konstruktioner (Bygning A149 og Bygning A160) med delvist bevaret væggrøft, dels af to sæt stolpehuller af et tilsvarende formodet treskibet langhus (Bygning A167).

For de to langhuse med væggrøft gjaldt, at det var østenden, der var bevaret. Figuren nedenfor viser det undersøgte areal med angivelse af husenes placering.

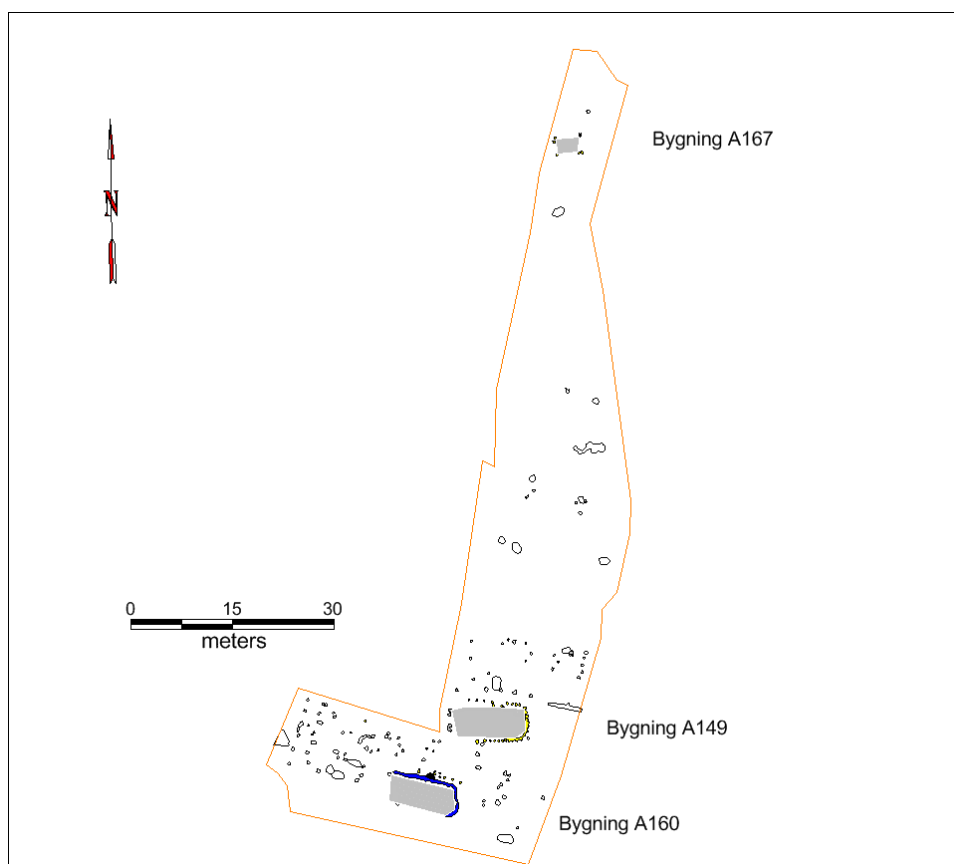

Fig. 3. Oversigtsplan

Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustypen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

Husene har haft stolper til ydervægge og andre opdelinger i huset - som skillevægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejdsrum og til opbevaring. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftes med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibede huse bygges i det meste af bronzealderen, jernalder og vikingetid - samlet en periode på omkring 2000 år (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.).

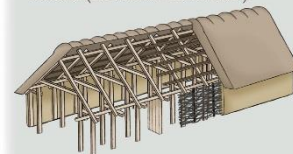
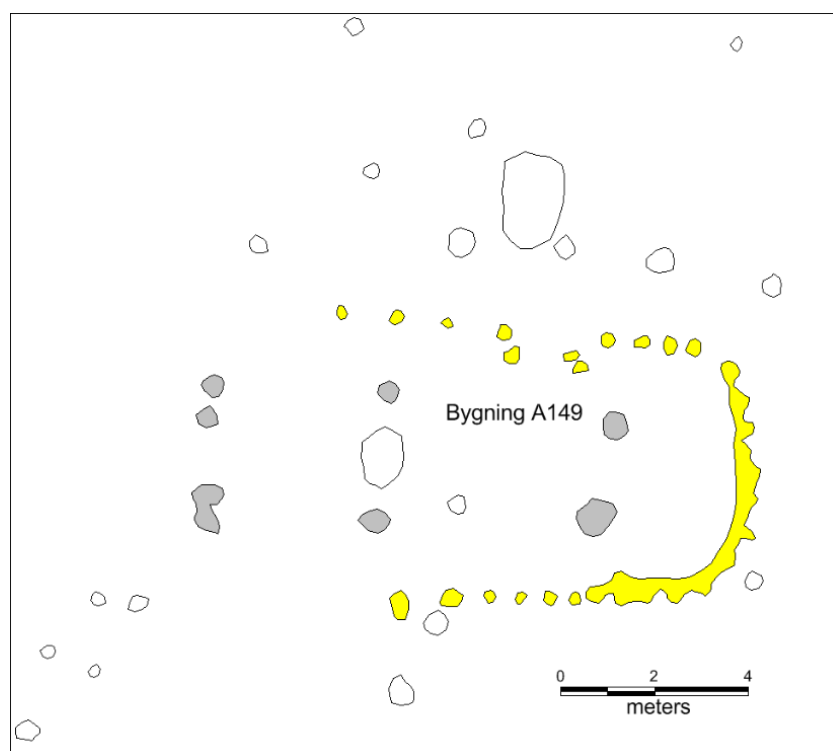

Fig. 4 og 5. Bygning A149 i foto og tegning.

Fotoet viser husets vestende, hvor gavlens væggrøft er snittet på langs. Stolperne, der har været placeret i grøften ses som mørke aftegninger i det gule undergrunds jord.

Til højre en opmåling af nedgravningerne af husets tagbærende stolper (grå) og vægforløb (gul).

Eftersom det var sparsomt, hvad der blev fremdraget af fundmateriale, beror dateringen af bygninger dels på hustypologi og på dateringen af de hen ved 120 huskonstruktioner, der er blevet undersøgt vest for det N/S-gående læhegn og som herværende kampagnes anlæg menes at være tids- og funktionsmæssigt del af.

Det kan tænkes, at de undersøgte huse ved Seiferts Alle repræsenterer "frynseområdet" mod øst af det store, samlede bopladsareal. Det vil således sige, det formodes at bopladsområdet ved Seiferts Alle kan tilbageføres til yngre romersk jernalder/ældre germansk jernalder, som er den periode den vestforliggende bebyggelse dateres til.

En eventuel kommende egnet C-14 datering af organisk materiale fra udvalgte stolpehuller vil eventuelt kunne afklare dette.

Fig 6. Luftfoto af det omfattende bopladsområde vest for Sønder Tranders.. Den orange indramning er denne rapport's udgravningsfelt. Syd og vest for ses de stolpehuller og nedgravninger fra oldtiden, der blev registreret ived udgravningen 2015-2016.

Sammenfatning og perspektivering

Tiden omkring yngre bronzealder og ældre jernalder er en meget interessant periode i området omkring Gug, Sdr. Tranders og Nr. Tranders. I dette tidsrum opgiver man livet på spredte gårde rundt om i landskabet til fordel for landsbyliv. At bo tæt på hinanden giver nye udfordringer og nye muligheder. Det har været nødvendigt at koordinere gøremål, og der er sikkert opstået stridigheder, som skulle bilægges i det daglige. Kunne man nå intern enighed, har man imidlertid stået stærkt over for andre grupper i området. At flytte sammen giver også mulighed for at hjælpe hinanden mere på tværs af de enkelte husholdninger, og måske for at man kunne fordele nogle opgaver mellem sig, så nogle folk kunne tage sig af ting, som de var særligt gode til.

Udgravningsresultaterne fra Seiferts Alle føjer endnu et aspekt til vores viden om datidens beboere og potentielt til vor viden om landskabsudviklingen i regionen

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker over yngre bronzealder og ældre jernalder.

Jensen, J. 2002: Danmarks Oldtid, bind 2. Bronzealder 2000 f. Kr. - 500 f. Kr. *Gyldendal*.

Jensen, J. 2003: Danmarks Oldtid, bind 3. Ældre Jernalder 500 f. Kr. - 400 e. Kr. *Gyldendal*

Udgravningsdata

Seiferts Alle, Sønder Tranders

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. 6712
- Fund & Fortidsminder: 120113, 126
- Kulturstyrelsen jnr. 16/07942
- Bygherre: 2E Group A/S
- Undersøgt areal: 0,37 ha
- Deltagere i udgravningen:
 - Museumsinspektør Lone Andersen
 - Arkæolog, BA Marlene Byø
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg